

Witold Gieszczyński

Protesty studenckie w Olsztynie w 1981 roku

Pamięć i Sprawiedliwość 2/2 (4), 213-226

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Protesty studenckie w Olsztynie w 1981 roku

Początki niezależnego ruchu młodzieży akademickiej w Polsce w latach siedemdziesiątych związane są z tragiczną śmiercią studenta V roku filologii polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, współpracownika Komitetu Obrony Robotników, Stanisława Pyjasa. Podczas manifestacji, która odbyła się po zakończeniu uroczystości żałobnych w Krakowie 15 maja 1977 r., powołano pierwszy Studencki Komitet Solidarności „dla zainicjowania prac nad utworzeniem autentycznej i niezależnej reprezentacji studentów”. Wkrótce także w kilku większych ośrodkach akademickich kraju powołano kolejne SKS¹. Jednak dopiero powstanie „Solidarności” stworzyło faktyczne możliwości legalnego działania niezależnej organizacji studenckiej o zasięgu ogólnopolskim. Już we wrześniu i październiku 1980 r. w wielu ośrodkach akademickich kraju zaczęły powstawać struktury Niezależnego Zrzeszenia Studentów².

Tymczasowy Komitet Założycielski NZS Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie, w którego skład początkowo wchodziło czternaście osób, powstał dzięki staraniom studentów historii. Zebranie założycielskie NZS odbyło się 17 października 1980 r. w sali nr 203 gmachu przy ul. Pieniężnego 3. Jednocześnie tego samego dnia w kortowskim klubie „Stajnia” odbyło się spotkanie inauguracyjne działalności NZS w olsztyńskiej Akademii Rolniczo-Technicznej, zorganizowane przez studentów piątego roku technologii żywności, do których wkrótce dołączyli także koledzy z innych wydziałów³. Należy

¹ Na ten temat szerzej zob. H. Głębocki, *Studencki Komitet Solidarności w Krakowie 1977–1980. Zarys działalności*, Warszawa 1994; *Czy ktoś przebiję ten mur? Sprawa Stanisława Pyjasa*, wstęp i oprac. F. Pyjas, A. Roliński, J. Szarek, Kraków 2001. Por. też A. Friszke, *Opozycja polityczna w PRL 1945–1980*, Londyn 1994, s. 526–527.

² Na temat NZS: A. Anusz, *Niezależne Zrzeszenie Studentów 1980–1989*, Warszawa 1991 (trzeba jednak pamiętać, że właśnie w przypadku tej pracy autorowi zarzucono plagiat) oraz R. Kowalczyk, *Studenci '81*, Warszawa 2000; Archiwum Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie [dalej: AUWM], Powstanie NZS 1980–1981, 777/1. Według statutu z 19 X 1980 r. celem NZS było: 1) działanie na rzecz pogłębienia demokracji w środowisku akademickim oraz obrona swobód demokratycznych i praw obywatelskich; 2) ochrona interesów materialnych, społecznych i kulturalnych studentów i rodzin studenckich; 3) działanie na rzecz podmiotowości osoby ludzkiej, tolerancji i wysokiego poziomu moralnego; 4) rozwój samorządności i autonomii wyższych uczelni. Wniosek o rejestrację NZS, który 20 X 1980 r. został złożony przez Ogólnopolski Komitet Założycielski w Sądzie Wojewódzkim w Warszawie, podpisał m.in. Maciej Kuroń, student historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie.

³ *Ibidem*, Informacja KZ NZS ART Olsztyn do studentów, 21 X 1980 r.; Biblioteka Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego w Olsztynie [dalej: OBN], Zbiory specjalne, PL-602, „Pryzmat”, 24 XI 1980, nr 1; por. „Gazeta Olsztyńska”, 6 XI 1980.

przypomnieć, że do tej pory olsztyńskie środowisko akademickie było zdominowane przez organizacje o charakterze ideowo-politycznym, mające poparcie ówczesnych władz komunistycznych, np. Socjalistyczny Związek Studentów Polskich, Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, Towarzystwo Krzewienia Kultury Świeckiej, a także najróżnorodniejsze przybudówki partyjne, jak choćby stanowiące kuriozum Koło Studiowania Statutu PZPR, działające w olsztyńskiej WSP⁴.

Mimo że WSP była jedyną na Warmii i Mazurach uczelnią o profilu humanistycznym, władze regionu bagatelizowały jej potrzeby rozwojowe. Zarówno rektorzy uczelni, jak i sami studenci niejednokrotnie zwracali się z prośbą o przekazanie obiektów, które „umożliwiłyby polepszenie skandalicznej od wielu lat sytuacji lokalowej”⁵. Jednak działania te wciąż nie przynosiły pozytywnych efektów. Podczas spotkania wojewody olsztyńskiego Sergiusza Rubczewskiego z rektorem prof. Juliuszem Popowiczem i I sekretarzem Komitetu Uczelnianego PZPR doc. Janem Sikorą, które odbyło się 11 lutego 1981 r., postulat przekazania na potrzeby WSP gmachu przy ul. Szrajbera 11 został przez władze wojewódzkie kategorycznie odrzucony. W tej sytuacji TKZ NZS olsztyńskiej WSP, który już 10 lutego 1981 r. wprowadził stan gotowości strajkowej⁶, 18 lutego 1981 r. ogłosił strajk ostrzegawczy, który przeprowadzono od 15.00 do 16.00 w auli przy ul. Żołnierskiej 14. Strajk miał formę zebrania ogólnostudenckiego, w którym wzięło udział około siedmiuset studentów, a także rektor i przedstawiciele Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” przy WSP⁷. Wyjaśniono powody strajku. Podkreślano, że przyczyną była opieszałość władz regionu w sprawie przydziału dla WSP budynków dydaktycznych. Żądano zwiększenia samorządności i autonomii uczelni. Przedstawiono też aktualny stan pertraktacji w Łodzi, gdzie oprócz oficjalnej rejestracji NZS⁸ studenci domagali się niezależności uczelni w sprawach naukowych, dydaktycznych i wewnątrzorganizacyjnych, żądając m.in. uznania za fakultatywne lub ograniczenia, a w szczególnych przypadkach nawet zniesienia, tzw. przedmiotów ideologicznych⁹. Kontakt ze strajkującymi studentami łódzkiej uczelni utrzymywano przez delegowanego przez olsztyński NZS studenta drugiego roku historii

⁴ Najwyższy stan „upartyjnienia” wśród studentów olsztyńskiej WSP wynoszący 8,6 proc. zanotowano w 1978 r. Około 19 proc. studiujących stacjonarnie historię należało do PZPR; por. *Informacja o pracy Zakładu Historii Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie*, Olsztyn 1978, s. 5–8; *XX lat Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie*, Olsztyn 1989, s. 119–121.

⁵ Archiwum Państwowe w Olsztynie [dalej: APO], Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej [dalej: KW PZPR], 1141/3026, Działania RU SZSP WSP w Olsztynie na rzecz rozwoju bazy uczelni, 26 II 1981 r.

⁶ Solidaryzując się z innymi ośrodkami akademickimi kraju, TKZ NZS WSP 10 II 1981 r. wydał oświadczenie żądające rejestracji NZS najdalej do 16 lutego. W przeciwnym razie zapowiadano rozpoczęcie strajku okupacyjnego od 17 lutego.

⁷ „Solidarność Olsztyńska”, 19 II 1981, nr 7.

⁸ NZS oficjalnie zarejestrowano 17 II 1981 r. Szerzej na ten temat zob. *Rejestracja Niezależnego Zrzeszenia Studentów. Dokumenty*, oprac. J. Czapotowicz, Warszawa 1981, s. 2.

⁹ AUWM, Powstanie NZS 1980–1981, 777/1, Szczegółowe postulaty dotyczące zmian w strukturze i programie nauczania Uniwersytetu Łódzkiego; por. „Strajk” 1981, nr 1–3. Szerzej na ten temat zob. R. Kowalczyk, *op. cit.*

Tadeusza Woźniaka¹⁰. W razie niezrealizowania postulatów studenci olsztyńskiej WSP zapowiadali rozpoczęcie strajku solidarnościowego.

W tym miejscu warto przypomnieć, że studenci z NZS oraz pracownicy WSP będący członkami Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” 16 stycznia 1981 r. również wystosowali do senatu uczelni list otwarty w sprawie modyfikacji obowiązującego toku studiów¹¹. Projekt, który ostatecznie przedstawiono 17 lutego 1981 r., zakładał zmiany zarówno w strukturze uczelni, jak i w programie. Podczas posiedzenia senatu 20 lutego 1981 r. główne założenia projektu zreferował student drugiego roku historii Janusz Skaza¹². Żądania studentów WSP dotyczyły: 1) wycofania z planu nauczania przedmiotów ideologicznych, a więc ekonomii politycznej, filozofii marksistowskiej, podstaw nauk politycznych, oraz zniesienia obowiązku ich zaliczenia przewidzianego dotychczasowym trybem studiów, 2) wprowadzenia zasady dowolności w wyborze lektoratów dwóch języków nowożytnych z równoczesnym zniesieniem obowiązku nauki języka rosyjskiego, 3) prawa nieograniczonego korzystania z uczelnianej poligrafii przez wszystkie organizacje studenckie, 4) zniesienia studenckich praktyk robotniczych w ich dotychczasowej formie, 5) uznania terenu uczelni za tzw. obszar neutralny i tym samym wprowadzenia zakazu wkraczania tam milicji bez zgody rektora. Po dyskusji większość postulatów zgłoszonych przez studentów została przyjęta. Ponadto uzgodniono, że z trzystu godzin przeznaczonych na tzw. przedmioty ideologiczne 120 realizowanych będzie jako zajęcia obowiązkowe z historii filozofii, a pozostałe 180 godzin jako zajęcia fakultatywne, np. z etyki.

W dalszej części obrad Senatu WSP 20 lutego 1981 r. odczytano oświadczenie przygotowane przez TKZ NZS, w którym studenci odrzucili propozycje wojewody olsztyńskiego złożone poprzedniego dnia podczas spotkania z rektorem WSP i przedstawicielami organizacji młodzieżowych, a dotyczące ewentualnego przejścia przez uczelnię budynków przy ul. Bałtyckiej (Instytut Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych) i Knosały, a do roku 1983/1984 dwóch pięter gmachu przy ul. Szrajbera 11. TKZ NZS WSP w swoim oświadczeniu proponował przyznanie uczelni jednego z trzech obiektów: 1) budynku przy ul. Szrajbera 11 w całości; 2) budynku po Komitecie Miejskim PZPR przy ul. Głowackiego w całości; 3) całego zespołu koszarowego nad Łyną. W przypadku gdyby wojewoda do 23 lutego 1981 r. do godz. 18.00 nie podjął decyzji o przyznaniu uczelni jednego z wyżej wymienionych obiektów, studenci zagrozili przystąpieniem do strajku okupacyjnego. Stanowisko NZS poparła przewodnicząca KZ NSZZ „Solidarność” Maria Skurpska, która zapowiedziała, że „jeśli studenci proklamują strajk, to członkowie uczelnianej »Solidarności« przyłączą się do

¹⁰ AUWM, Powstanie NZS 1980–1981, 777/1, Relacja Tadeusza Woźniaka z pobytu u strajkujących studentów łódzkich, 28 I 1981 r.; por. Biblioteka OBN, Zbiory specjalne, PL-586, „Reperkusje”, 2 II 1981, nr 3.

¹¹ AUWM, Protokoły posiedzeń Senatu WSP 1979/1981, 302/2, List otwarty pracowników i studentów do Senatu WSP w Olsztynie, 16 I 1981 r.

¹² *Ibidem*, Projekt zmian w obowiązującym toku studiów WSP od semestru letniego 1981 r. zgłoszony przez TKZ NZS 17 II 1981 r.; *ibidem*, Oświadczenie TKZ NZS; APO, KW PZPR, 1141/3026, Informacja o aktualnej sytuacji w WSP w Olsztynie na 23 II 1981 r.

akcji studentów”. Negatywne stanowisko wobec propozycji wojewody Rubczewskiego zajął również Senat WSP. Zwrócił się do studentów z prośbą, „by wstrzymali się o 36 godzin z podjęciem akcji strajkowej, a w tym czasie wojewoda rozważy stanowisko senatu i przekaże swoje stanowisko studentom”¹³.

Aby za wszelką cenę nie dopuścić do strajku na uczelni, 24 lutego 1981 r. zwołano nadzwyczajne posiedzenie Senatu WSP. Uczestniczący w obradach prezydent Olsztyna Marek Różycki i kurator Andrzej Gerszberg przekazali wtedy nową propozycję wojewody dotyczącą stopniowego oddawania WSP budynku przy ul. Szrajbera 11, jednak bez dokładnego określenia daty. Na zakończenie obrad przyjęto uchwałę, w której senat zwrócił się „do studentów z apelem o rozważenie propozycji wojewody i ewentualne odwołanie strajku”¹⁴. Ponieważ propozycje władz wojewódzkich uznano za mało konkretne, 25 lutego 1981 r. o godz. 15.00 około pięciuset studentów WSP rozpoczęło strajk okupacyjny budynku rektoratu przy ul. Żołnierskiej 14. O godz. 8.00 odbył się wiec studentów, w którego trakcie ostatecznie odrzucono dotychczasowe propozycje przedstawione przez wojewodę¹⁵. Jako powód strajku podano „lekceważenie przez władze wojewódzkie bardzo trudnych warunków lokalowych”. Zwracano przy tym uwagę na fakt, że w administracji olsztyńskiej na jednego pracownika przypadało 5 m² powierzchni, a w WSP były zakłady, gdzie na jednego studenta przypadało jedynie 0,75 m². Stan budynków określano jako oplakany, a część z nich w praktyce nadawała się tylko do rozbiórki.

Rozmowy między władzami wojewódzkimi, które reprezentowali m.in. wicewojewoda Tadeusz Klus i prezydent Olsztyna Marek Różycki, a Studenckim Komitetem Strajkowym i Komisją Uczelnianą rozpoczęły się 26 lutego o godz. 9.00. Pierwsza faza zakończyła się o godz. 12.00. Następną turę rozpoczęto o godz. 15.00, jednak z powodu znacznej rozbieżności stanowisk rozmowy zakończono o godz. 19.00. Należy podkreślić, że w tej fazie delegacja wojewody dążyła do zawarcia porozumienia jedynie z Komisją Uczelnianą, jednocześnie unikając podejmowania wiążących decyzji w rozmowach prowadzonych z komitetem strajkowym. Jak zauważyła przewodnicząca KZ NSZZ „Solidarność” Maria Skurpska, szczególnie „bulwersująca była dla pracowników postawa dyrektora [administracyjnego WSP inż. Jana – W.G.] Maształera, wtrącanie się w obrady, podawanie nieprawdziwych informacji”¹⁶. Dopiero o godz. 23.00 rozpoczęła się trzecia, jak to określano, „właściwa” tura negocjacji, która zakończyła się następnego dnia około godz. 5.30. Aby uniknąć wszelkich manipulacji, na żądanie strajkujących włączono aparaturę nagłośnieniową, co pozwalało studentom na bieżąco orientować się w stanie rozmów¹⁷. Akcją strajkową poparła olsztyńska „Solidarność”, zarówno władze regionu, jak i Komisja Zakła-

¹³ AUWM, Protokoły posiedzeń Senatu WSP 1979/1981, 302/2, Protokół posiedzenia Senatu WSP w Olsztynie, 20 II 1981 r.

¹⁴ *Ibidem*, Protokół z nadzwyczajnego posiedzenia Senatu WSP w Olsztynie, 24 II 1981 r.

¹⁵ APO, KW PZPR, 1141/3026, Działania RU SZSP WSP w Olsztynie na rzecz rozwoju bazy uczelni, 26 II 1981 r.

¹⁶ AUWM, Protokoły posiedzeń Senatu WSP 1979/1981, 302/2, Protokół wstępny z posiedzenia Senatu WSP w Olsztynie, 13 III 1981 r.

¹⁷ „Solidarność Olsztyńska”, 12 III 1981, nr 7.

dowa¹⁸. Depesze z wyrazami poparcia przesyłały także struktury NZS z Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz olsztyńskiej ART. Warto przypomnieć, że w lutym 1981 r., po rezygnacji złożonej przez Józefa Pińkowskiego, premierem rządu PRL został gen. Wojciech Jaruzelski, który w swoim *exposé* apelował o „dziewięćdziesiąt spokojnych dni”¹⁹.

Należy przypuszczać, że ówczesnym władzom regionu warmińsko-mazurskiego musiało zależeć na szybkim zakończeniu protestu olsztyńskich studentów, ponieważ strajk w WSP był jednym z nielicznych w tym czasie w kraju. W tej sytuacji 27 lutego 1981 r. około godz. 6.00 zostało podpisane porozumienie między strajkującymi studentami a władzami wojewódzkimi²⁰. W protokole porozumienia wojewoda olsztyński i prezydent miasta stwierdzali m.in., że poprawa warunków lokalowych WSP może nastąpić tylko poprzez „niezwłoczne działania doraźne oraz zasadnicze zwiększenie nakładów inwestycyjnych”²¹. W związku z tym zdecydowano, że na potrzeby olsztyńskiej WSP do 30 czerwca 1981 r. zostanie przekazany budynek przy ul. Bałtyckiej 4, a lokale w budynku przy ul. Szrajbera 11 będą przejmowane przez uczelnię etapami²². Uzgodniono, że ostateczne przekazanie w użytkowanie olsztyńskiej WSP budynku przy ul. Szrajbera 11 nastąpi nie później niż 30 września 1983 r. Porozumiano się także w sprawie zwiększenia powierzchni użytkowanej przez WSP w budynku przy ul. Jagiellońskiej 47. Uznano zarazem za niezbędne powołanie do 30 kwietnia 1981 r. komisji mieszanej z udziałem władz uczelni, województwa, ministerstwa i reprezentacji studentów celem określenia programu i zapewnienia nakładów inwestycyjnych na rozbudowę WSP, przy czym przyjęto, że inwestycja ta zostanie uznana za szczególnie ważną w skali regionu²³. Nad realizacją porozumienia mieli czuwać: Senat WSP i organizacje studenckie oraz prezydent Olsztyna. Uzgodniono, że treść porozumienia zostanie opublikowana w „Gazecie Olsztyńskiej” oraz nadana w lokalnym programie radiowym²⁴.

¹⁸ AUWM, Powstanie NZS 1980–1981, 777/1. NSZZ „Solidarność” i NZS WSP 28 X 1980 r. zawarły umowę o współpracy; dokument w tej sprawie podpisali mgr Wojciech Ciesielski i Maciej Kuroń.

¹⁹ W. Jaruzelski, *Stan wojenny. Dlaczego...*, Warszawa 1992, s. 11–22.

²⁰ Doradcą prawnym Studenckiego Komitetu Strajkowego był Józef Lubieniecki.

²¹ APO, KW PZPR, 1141/3026, Protokół porozumienia zawartego 27 II 1981 r. między Studenckim Komitetem Strajkowym WSP w Olsztynie a Komisją Wojewody.

²² *Ibidem*. W pierwszej kolejności, najpóźniej do 1 X 1981 r., miało zostać przekazanych trzynaście lokali o powierzchni 350 m², a WSP miała uzyskać możliwość korzystania z sali konferencyjnej nr 3 w budynku przy ul. Szrajbera 11 „w ilości nie mniejszej niż 2 dni i jedno popołudnie w dniach roboczych”.

²³ AUWM, Protokoły posiedzeń Senatu WSP 1979/1981, 302/2. Oprócz komisji postrajkowej powołanej uchwałą Senatu WSP z 13 III 1981 r., w której skład weszli: urzędujący rektor, I sekretarz KU PZPR doc. Jan Sikora oraz przedstawiciele studentów, na posiedzeniu senatu 10 IV 1981 r. powołano stałą Senacką Komisję ds. Inwestycji i Gospodarki Lokalami, której przewodniczył dr Mirosław Świątecki. Zarazem „w celu czuwania nad realizacją postulatów studenckich” Senat WSP powołał Komisję ds. Studenckich pod przewodnictwem doc. Eugeniusza Biesiadki.

²⁴ AUWM, Powstanie NZS 1980–1981, 777/1, Protokół porozumienia zawartego 27 II 1981 r. między Studenckim Komitetem Strajkowym WSP w Olsztynie a Komisją Wojewody. Ze strony Studenckiego Komitetu Strajkowego porozumienie podpisali: Maciej Kuroń, Tadeusz Woźniak, Ireneusz Kramkowski, Igor Hrywna, Marzena Cybula, Marek Milewski, Marek Wąsik, Janusz Skaza i Krzysztof Pałubiński. W imieniu wojewody olsztyńskiego swoje podpisy złożyli: Tadeusz Klus, Marek Różycki, Krystyna Łagodzińska, Jerzy Grelewski, Jan Sawiński, Jerzy Zarębski i Jerzy Wołfejko.

Po zakończeniu strajku Senat WSP na posiedzeniu 13 marca 1981 r. w specjalnej uchwale wyrażał „podziękowanie studentom za całokształt działań, które walnie przyczyniły się do polepszenia bazy lokalowej uczelni”²⁵.

Wydaje się, że strajk studentów olsztyńskiej WSP odniósł także taki skutek, iż ówczesne władze regionu warmińsko-mazurskiego zaczęły przywiązywać większą wagę do sytuacji panującej w środowisku akademickim Olsztyna²⁶. I tak analizując sytuację w województwie olsztyńskim w marcu 1981 r., Komitet Wojewódzki PZPR zauważał, że „duże niezadowolenie na obu uczelniach, zarówno wśród kadry naukowo-dydaktycznej, jak i studentów, wywołuje problem bazy lokalowej, zaopatrzenie w podręczniki, literaturę fachową i w artykuły pierwszej potrzeby. Krytycznie ocenia się tam dotychczasowe formy prowadzenia negocjacji łódzkich, szczególnie podpisanie porozumienia bez udziału przedstawicieli kadry naukowo-dydaktycznej”²⁷. Zwracano przy tym uwagę na to, że środowisko akademickie krytycznie oceniało władze obu uczelni, a zwłaszcza rektorów, ponieważ „styl i sposób piastowania przez nich funkcji wywoływały dyskusje i kształtowały niepokój”²⁸. Należy dodać, że zarówno rektor ART, jak i WSP, czyli prof. Teofil Mazur i prof. Juliusz Popowicz, wkrótce przestali pełnić swoje funkcje, a na ich miejsce wybrano nowe władze uczelni. W ART rektorem został prof. Andrzej Hopfer, a w WSP – prof. Stanisław Szteyn²⁹.

Napięcie w kraju znacznie wzrosło po tzw. wypadkach bydgoskich. 19 marca 1981 r. na posiedzenie Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy z udziałem wicepremiera Stanisława Macha przybyli także przedstawiciele „Solidarności”. Po zamknięciu obrad do gmachu wkroczyła milicja, która podczas interwencji dotkliwie pobiła trzy osoby, w tym lidera bydgoskiej „Solidarności” Jana Rulewskiego. Użycie siły wobec działaczy związkowych wywołało powszechne oburzenie. Protesty objęły cały kraj. W tej sytuacji Krajowa Komisja Porozumiewawcza „Solidarności” wyznaczyła na 27 marca czterogodzinny strajk ostrzegawczy w całej Polsce, gdyby zaś żądania KKP nie zostały spełnione, 31 marca planowano rozpocząć strajk generalny³⁰. W olsztyńskiej ART 21 marca 1981 r. ogłoszono stan gotowości strajkowej. Powołano komitet strajkowy, w którym znaleźli się zarówno przedstawiciele pracowników ART, jak i studenci. Podczas posiedzenia Kolegium Rektorskiego 24 marca 1981 r. przedstawiciel

²⁵ AUWM, Protokoły posiedzeń Senatu WSP 1979/81, 302/2, Protokół wstępny z posiedzenia Senatu WSP w Olsztynie, 13 III 1981 r.

²⁶ T. Filipkowski, *Zarys dziejów WSP w Olsztynie*, mps w zbiorach autora, s. 13.

²⁷ APO, KW PZPR, 1141/1357, Ocena sytuacji społeczno-politycznej w woj. olsztyńskim w marcu 1981 r.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Prof. dr hab. Teofil Mazur sprawował urząd rektora olsztyńskiej ART do 24 V 1981 r., po czym od 1 czerwca stanowisko to objął prof. dr hab. Andrzej Hopfer. Z kolei w WSP 13 III 1981 r. złożył rezygnację prof. dr hab. Juliusz Popowicz. Przestał być rektorem 31 marca. Od 1 kwietnia do 4 lipca p.o. rektorem był doc. dr Stanisław Szostakowski, a od 1 września godność rektora WSP piastował prof. dr hab. Stanisław Szteyn (*XX lat Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie*, s. 35–37; J. Kozdroń, A. Sołoma, A. Wójcicka, *Kortowo w 45-leciu. Z dziejów Akademii Rolniczo-Technicznej im. Michała Oczapowskiego w Olsztynie. Daty, fakty, wydarzenia*, Olsztyn 1995, s. 59).

³⁰ J. Holzer, *Solidarność 1980–1981. Geneza i historia*, Warszawa 1990, s. 195–215; Z. Złakowski, *„Solidarność” olsztyńska w latach 1980–1981. Próba zestawienia faktów*, Olsztyn 2000, s. 50–64.

NZS omówił przygotowania studentów do strajku ostrzegawczego, który zapowiadano na 27 marca 1981 r.³¹ Z kolei Senat Akademicki w specjalnej uchwale podjętej na nadzwyczajnym posiedzeniu 25 marca 1981 r. wyraził „kategoryczny protest przeciwko brutalnej interwencji sił porządkowych, jaka miała miejsce podczas IV Sesji WRN w Bydgoszczy 19 marca br.”³² Czterogodzinny strajk ostrzegawczy 27 marca 1981 r. przeprowadzili także studenci olsztyńskiej WSP Ostatecznie – jak wiadomo – m.in. wskutek mediacji Kościoła oraz w wyniku rozmów „Solidarności” z rządem, które zakończono 30 marca 1981 r. tzw. porozumieniem warszawskim, KKP zdecydowała odwołać zapowiadany wcześniej strajk generalny.

Jedną z ważniejszych inicjatyw NZS ART był zorganizowany przy współudziale Duszpasterstwa Akademickiego Studencki Marsz Pokoju ulicami Olsztyna 15 maja 1981 r. Był on reakcją środowiska akademickiego na zamach na życie papieża Jana Pawła II. Kilkusetosobowy pochód otwierał transparent z napisem: „Terroryzmowi – nie”. Manifestujący studenci nieśli także portret Ojca Świętego oraz błękitne flagi. Następnie podczas mszy św. odprawianej na wolnym powietrzu przed kościołem Najświętszego Serca Pana Jezusa modlono się w intencji powrotu do zdrowia zarówno papieża, jak też prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego. Podczas uroczystości w imieniu studentów przemawiał jeden z liderów kortowskiego NZS Jerzy Szmit, który nawiązał do dramatycznych wydarzeń z 13 maja 1981 r. na placu św. Piotra w Rzymie³³.

Kolejna fala protestów jesienią 1981 r. ogarnęła większość ośrodków akademickich kraju. Była związana z przyjęciem nowej ustawy o szkolnictwie wyższym oraz z konfliktem w radomskiej Wyższej Szkole Inżynierskiej. Tamtejsza „Solidarność” miała trudności, a sytuacja uległa zaostrzeniu w chwili ponownego wyboru dotychczasowego rektora WSI prof. Michała Hebdy na podstawie ordynacji wyborczej sprzecznej z zasadami ustalonymi przez projekt ustawy o szkolnictwie wyższym oraz niezaprobowanej przez społeczność uczelni. Rozpoczął się strajk pracowników i studentów WSI Radom i protesty solidarnościowe w innych ośrodkach akademickich kraju.

W odpowiedzi na apel Krajowej Komisji Koordynacyjnej NZS 12 listopada 1981 r. od 8.00 do 16.00 w WSP i w ART odbyły się strajki solidarnościowe³⁴. Mimo iż studenci obu uczelni w pewnym stopniu współpracowali ze sobą, wydaje się, że ewidentną słabością olsztyńskiego NZS był brak koordynacji. Właściwie do końca „nie znaleziono sposobu, żeby ów impas przełamać”³⁵. Strajkowali wytypowani przedstawiciele NZS i „Solidarności” w WSP i ART, gdzie około pięćdziesięciu osób okupowało salę posiedzeń senatu. Protestujący domagali się

³¹ AUWM, Biuro Rektora ART w Olsztynie. Posiedzenia Kolegium Rektorskiego 1981, 1172/17, Protokół z posiedzenia Kolegium Rektorskiego, 24 III 1981 r.

³² *Ibidem*, Organizacja Uczelni przed wprowadzeniem i w okresie stanu wojennego 1981–1982; por. „Merkuriusz kortowski ordynaryjny” (wydanie strajkowe), 27 III 1981.

³³ Biblioteka OBN, Zbiory specjalne, PL-602, „Pryzmat” 1981, nr 6; por. „Gazeta Olsztyńska”, 15–17 V 1981.

³⁴ APO, KW PZPR, 1141/1709, Ulotka informująca o strajku solidarnościowym zorganizowanym w ART 12 XI 1981 r. dla poparcia WSI w Radomiu; por. „Rezonans”, 18 XI 1981, nr 80.

³⁵ Relacja Jerzego Szmita, 6 VII 2001 r., w zbiorach autora; Instrukcja strajkowa, 12 XI 1981 r., w zbiorach prywatnych Tadeusza Skwarczyńskiego.

także przyspieszenia trybu legislacyjnego społecznego projektu ustawy o szkolnictwie wyższym. Należy przypomnieć, że jeszcze wiosną 1981 r. powstał projekt, który przygotowywali pracownicy uniwersytetów przy współudziale przedstawicieli studentów³⁶. 11 czerwca 1981 r. zaakceptował go ówczesny minister nauki, szkolnictwa wyższego i techniki prof. Janusz Górski, który jednocześnie zobowiązał się przedłożyć go sejmowi. Jednak wprowadzono tak wiele poprawek, że zupełnie wypaczyło to intencje autorów i, co oczywiste w tej sytuacji, spotkało się ze zdecydowanym protestem środowiska akademickiego.

Popierając trwający od 26 października 1981 r. strajk studentów i pracowników naukowych WSI w Radomiu oraz protest środowiska akademickiego dotyczący zmian w ustawie o szkolnictwie wyższym, NSZZ „Solidarność” i NZZS ART w Olsztynie zorganizowały 19 listopada o godz. 12.00 w hali sportowej w Kortowie wiec solidarnościowy, podczas którego przeprowadzono referendum w sprawie przystąpienia do strajku. W referendum wzięło udział 1026 osób, zarówno pracownicy, jak i studenci. Ponad 90 proc. uznało konieczność rozpoczęcia strajku. Jednakże część studentów, która początkowo opowiedziała się za akcją strajkową, w samym strajku nie wzięła udziału³⁷.

Zespół informacji partyjnej KW PZPR w ocenie aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w województwie z 20 listopada 1981 r. zwracał uwagę, jak „napięta jest sytuacja na obu olsztyńskich uczelniach akademickich. W dniu wczorajszym [19 listopada 1981 r. – W.G.] w ART odbył się wiec, na którym postanowiono, że strajk studentów w kraju jest uzasadniony”³⁸. Stanowisko studentów poparł Senat ART – na nadzwyczajnym posiedzeniu 23 listopada 1981 r. kategorycznie zaprotestował „przeciwko działaniu wszystkich tych sił, które doprowadziły do obecnej sytuacji w szkolnictwie wyższym w kraju. Podstawową przyczyną istniejącej sytuacji – czytamy dalej – jest niezrozumiałe przedłużanie przygotowań projektu ustawy o szkolnictwie wyższym i manipulowanie tym tekstem, a odpowiedzialność za istniejący stan rzeczy ponosi kierownictwo resortu. Senat żąda analizy przyczyn zaistniałej sytuacji i w terminie do 10 XII br. przedstawienia osób odpowiedzialnych za zaistniałą sytuację. W przypadku dalszego przedłużania się powyższego stanu rzeczy senat zwróci się do pracowników i studentów uczelni o podjęcie jednolitej akcji protestacyjnej”³⁹. Zarazem jednak senat olsztyńskiej ART zwrócił się do komitetu strajkowego „z prośbą o ponowne przeanalizowanie konieczności proklamowania akcji strajkowej”⁴⁰.

³⁶ Od października 1980 do lutego 1981 r. działał Międzyuczelniany Zespół ds. Programowych NZZS, który opracował projekt ustawy o szkolnictwie wyższym.

³⁷ AUWM, Biuro Rektora ART w Olsztynie. Posiedzenia Kolegium Rektorskiego 1981, 1172/17, Protokół z posiedzenia Kolegium Rektorskiego, 23 XI 1981 r.; por. „Biuletyn Strajkowy”, 26 XI 1981, nr 2.

³⁸ APO, KW PZPR, 1141/1703, Ocena zespołu informacji partyjnej dotycząca aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w woj. olsztyńskim, 20 XI 1981 r.

³⁹ AUWM, Protokoły z posiedzeń Senatu ART 1981, 14/3, Stanowisko Senatu ART w Olsztynie w sprawie nowej ustawy o szkolnictwie wyższym i konfliktu zaistniałego w WSI w Radomiu skierowane do Prezesa Rady Ministrów PRL gen. Wojciecha Jaruzelskiego, 23 XI 1981 r.; *ibidem*, Wystąpienie Senatu ART w Olsztynie do Komitetu Strajkowego, 23 XI 1981 r.; „Biuletyn Strajkowy”, 25 XI 1981, nr 1; por. „Gazeta Olsztyńska”, 24 XI 1981.

⁴⁰ *Ibidem*.

Ze strajkującymi w Radomiu solidaryzowali się również studenci olsztyńskiej WSP. W poniedziałek 23 listopada 1981 r. proklamowali oni bezterminowy strajk okupacyjny budynku rektoratu przy ul. Żołnierskiej 14, „mając na względzie wolny i nieskrępowany rozwój nauki i kultury”⁴¹. Także i w tym przypadku bezpośrednim powodem ich decyzji były zmiany wprowadzone przez ministra szkolnictwa wyższego i techniki do społecznego projektu ustawy o szkolnictwie wyższym oraz – jak to określano – „skandaliczne zachowanie władz wobec konfliktu w Wyższej Szkole Inżynierskiej w Radomiu”⁴². Następnego dnia o godz. 8.00 rozpoczął się strajk okupacyjny pracowników naukowo-dydaktycznych, członków „Solidarności”⁴³ oraz studentów. O godz. 20.00 w auli im. prof. Gotowca odbyło się zebranie informacyjne w olsztyńskiej ART. Przedstawiając motywy podjęcia strajku, dr Antoni Jutrzenka-Trzebiatowski, przewodniczący Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność”, wskazywał „na oczekiwanie na uzyskanie w pełni wiarygodnej informacji o wprowadzeniu pod obrady Sejmu PRL projektu ustawy o szkolnictwie wyższym w wersji społecznej komisji kodyfikacyjnej oraz na ustalenie w WSI w Radomiu ordynacji wyborczej satysfakcjonującej strajkujących, stwarzając warunki przeprowadzenia demokratycznych wyborów, i wyznaczenie możliwie najbliższego terminu wyboru rektora”⁴⁴.

Uczelniany Komitet Strajkowy olsztyńskiej ART podjął decyzję o przeprowadzeniu strajku, počawszy od 24 listopada od godz. 8.00 do 26 listopada do godz. 7.00 „w postaci zawieszenia zajęć i okupacji wybranych sal dydaktycznych”⁴⁵. Według komitetu strajkowego w ART ogółem 1233 osoby okupowały pomieszczenia hali sportowej, rektoratu, aulę im. prof. Pijanowskiego, aulę im. prof. Gotowca oraz budynek Wydziału Budownictwa Lądowego⁴⁶. Porządku podczas strajku pilnowała gwardia studencka. Z czasem powołano także studencką służbę medyczną⁴⁷. Początkowo strajk miał charakter rotacyjny, by następnie przerodzić się w strajk ciągły. W ten sposób olsztyńskie uczelnie dołączyły do ogólnopolskiej akcji protestacyjnej.

Akcja strajkowa w Kortowie spowodowała dość wyraźną polaryzację stanowisk. Jej proklamowaniu zrazu była przeciwna kortowska organizacja partyjna. W uchwale egzekutywy Komitetu Uczelnianego PZPR ART z 23 listopada 1981 r. apelowano do NZS i „Solidarności” „o zrewidowanie swego stanowiska co do akcji strajkowej”⁴⁸. Wcześniej, w oświadczeniu z 17 listopada podobne

⁴¹ AUWM, Powstanie NZS 1980/1981, 771/1, Odezwa strajkowa studentów WSP w Olsztynie, 23 XI 1981 r.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Przewodniczący KZ „Solidarność” ART dr Antoni Jutrzenka-Trzebiatowski zapowiadał, że „strajkować będzie jednocześnie ok. 200 pracowników naukowo-dydaktycznych” („Gazeta Olsztyńska”, 24 XI 1981).

⁴⁴ AUWM, Protokoły z posiedzeń Senatu ART w Olsztynie 1981, 14/3, Protokół nr 5 posiedzenia Senatu Akademickiego, 23 XI 1981 r.

⁴⁵ *Ibidem*; por. „Biuletyn Strajkowy”, 25 XI 1981, nr 1.

⁴⁶ „Rezonans”, 24 XI 1981, nr 82.

⁴⁷ „Biuletyn Strajkowy”, 26 XI 1981, nr 2; *ibidem*, 3 XII 1981, nr 7. W ramach studenckiej służby medycznej, której siedziba znajdowała się w hali sportowej w Kortowie, dyżury pełnili studenci białostockiej Akademii Medycznej.

⁴⁸ APO, KW PZPR, 1141/1594, Uchwała Egzekutywy KU PZPR ART, 23 XI 1981 r.

stanowisko zajął również Komitet Wykonawczy Rady Uczelnianej Socjalistycznego Związku Studentów Polskich. Jednak jak wynika z zachowanych dokumentów, zarówno RU SZSP oświadczeniem z 25 listopada, jak też KU PZPR ART uchwałą z 2 grudnia uznały w końcu zasadność protestu studentów⁴⁹. Należy podkreślić, że kortowska organizacja partyjna była w tym czasie jedną z największych w całym województwie olsztyńskim, a jej członkowie zasiadali nawet w Komitecie Centralnym PZPR⁵⁰. Tym samym współczynnik tzw. upartyjnięcia uczelni był bardzo wysoki.

Po dwóch dniach akcji strajkowej Uczelniany Komitet Strajkowy olsztyńskiej ART wydał oświadczenie, że „po dokonaniu oceny sytuacji postanawia z dniem 26 listopada 1981 r. od godz. 7.00 zawiesić akcją strajkową członków NSZZ »Solidarność«, a utrzymać strajk okupacyjny studentów”⁵¹. W specjalnym piśmie z 28 listopada 1981 r. skierowanym do Sejmu PRL studenci olsztyńskiej ART informowali, że na uczelni odbyło się studenckie referendum ogólnouczelniane, „na którym podjęto decyzję o kontynuowaniu akcji protestacyjnej w formie bezterminowego strajku okupacyjnego”⁵². W skład Studenckiego Komitetu Strajkowego weszli działacze NZS ART: Tadeusz Skwarczyński (przewodniczący), Jerzy Szmit, Marek Kaszubski, Piotr Sędlakowski, Stanisław Piórkowski i Bożena Reszka, którzy dzięki ścisłemu podziałowi zadań i kompetencji sprawnie kierowali przebiegiem akcji strajkowej, m.in. przepływem informacji, aprowizacją czy też przestrzeganiem porządku. Na uznanie zasługuje duża aktywność i poświęcenie właściwie wszystkich studentów biorących udział w strajku, także i tych nie będących członkami NZS⁵³.

Akcję strajkową poparł Zarząd Regionu Warmińsko-Mazurskiego NSZZ „Solidarność”. W uchwale z 2 grudnia „uznając zasadność protestu studentów i naukowców”, postanowił udzielić pomocy finansowej i organizacyjnej olsztyńskim

⁴⁹ „Gazeta Olsztyńska”, 3 XII 1981. W uchwale plenum KU PZPR ART w Olsztynie z 2 XII 1981 r. czytamy m.in.: „Komitet Uczelniany wyraża opinię, że protest młodzieży studenckiej prawie wszystkich uczelni polskich miał swoje uzasadnienie. Dlatego Komitet Uczelniany solidaryzuje się z treścią uchwał Senatu ART z 11 i 16 IX 1981 r. oraz 23 XI 1981 r. i wyraża zrozumienie dla oburzenia i protestu młodzieży studiującej, a tym samym studentów Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie”.

⁵⁰ *Trzydzieści lat Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie 1950–1980*, Olsztyn 1980, s. 114. Według stanu z kwietnia 1979 r. organizacja partyjna ART liczyła 1032 członków i kandydatów PZPR (APO, KW PZPR, 1141/1594-1595). Z dokumentów archiwalnych 1980–1981 wynika, że kortowska organizacja partyjna skupiała 1005 członków. Z kolei dane zamieszczone w *Aktualnym wykazie wszystkich POP i KZ – w tym OOP* dowodzą, że Komitet Uczelniany PZPR ART liczył 973 członków, w tym: Wydział Rolniczy 176, Wydział Technologii Żywności 116, Wydział Zootechniczny 91, Wydział Weterynaryjny 114, Wydział Geodezji 59, Wydział Mechaniczny 61, Wydział Budownictwa Lądowego 89, Wydział Ochrony Wód i Rybactwa Śródlądowego 59, Administracja 86, Instytut Rybactwa Śródlądowego 26, Rolniczy Zakład Doświadczalny Pozorty 27, Studium Wojskowe 21, Instytut Nauk Społeczno-Politycznych 37, Instytut Przemysłu Mleczarskiego 11.

⁵¹ „Biuletyn Strajkowy”, 26 XI 1981, nr 2. Oświadczenie Uczelnianego Komitetu Strajkowego ART w Olsztynie, 26 XI 1981 r.

⁵² Pismo strajkujących studentów ART w Olsztynie do Sejmu PRL, 28 XI 1981 r., w zbiorach prywatnych Tadeusza Skwarczyńskiego.

⁵³ Relacje Tadeusza Skwarczyńskiego, 13 VII 2001 r. oraz Piotra Sędlakowskiego, 27 VI 2002 r., w zbiorach autora.

uczelniom oraz wspólnie z Międzyuczelnianym Komitetem Strajkowym Olsztyńskich uczelni na przeprowadzić akcję informacyjną w zakładach pracy regionu w celu przedstawienia rzeczywistych przyczyn protestu i aktualnej sytuacji w wyższych uczelniach⁵⁴. Jednocześnie studenci na własną rękę starali się informować o strajku, wykorzystując do tego m.in. akademickie rozgłośnie radiowe, prowadząc akcję plakatowania autobusów komunikacji miejskiej czy też po prostu rozklejając plakaty na murach miasta.

W sprawie akcji strajkowej studentów zabrały głos również władze olsztyńskich uczelni. W stanowisku przyjętym 1 grudnia 1981 r. Senat WSP wyrażał – jak to ujęto – „rozumienie motywacji strajku” i w konsekwencji poparł protest. Jednocześnie mając na uwadze dobro procesu dydaktycznego, zwrócił się z apelem do studentów o rozważenie możliwości zmiany stosowanej dotychczas formy strajku⁵⁵. Kilka dni później, 10 grudnia 1981 r. Senat WSP podjął także uchwałę w sprawie wotum nieufności dla ówczesnego ministra szkolnictwa wyższego i techniki prof. Jerzego Nawrockiego, którego „wezвано do złożenia rezygnacji z pełnionego urzędu”⁵⁶.

Z kolei Senat ART w stanowisku zajętym na posiedzeniu 4 grudnia 1981 r. wyraził „rozumienie dla protestu studentów i pracowników uczelni” oraz „uwzględniając społeczne i dydaktyczno-wychowawcze skutki trwającego strajku oraz skierowanie do Sejmu PRL projektu ustawy o szkolnictwie wyższym w wersji opracowanej przez społeczną komisję kodyfikacyjną i stan działań mediacyjnych w WSI w Radomiu”, zwrócił się do strajkujących z prośbą o rozważenie propozycji „odstąpienia od dotychczasowej formy wyrażanego protestu”, ponieważ przedłużanie się strajku groziło „niewykonaniem planowych zajęć dydaktycznych w roku akademickim 1981/82”⁵⁷. Jednakże trzeba stwierdzić, że samo zainteresowanie protestem młodzieży akademickiej wśród kadry naukowo-dydaktycznej obu uczelni było dosyć zróżnicowane i chociaż wielu pracowników popierało postulaty studenckie, to jednak większość z nich nie wzięła udziału w strajkach. W związku z tym w oświadczeniu Komitetu Strajkowego olsztyńskiej ART z 29 listopada 1981 r. „wyraża się zdziwienie, że pracownicy naukowo-dydaktyczni nie wykazują żadnego zainteresowania losem strajkujących studentów. Dotyczy to szczególnie dziekanów, prodziekanów, opiekunów lat i grup poszczególnych wydziałów”⁵⁸.

Godne odnotowania są nie tylko słowa poparcia, ale także konkretna pomoc, jakiej udzieliły strajkującym studentom ART parafia Najświętszego Serca Pana Jezusa, której proboszczem był ks. prałat Julian Żołnierkiewicz, a także Duszpasterstwo Akademickie reprezentowane przez księży Benedykta Przerackiego i Mirosława Huleckiego. Warto przypomnieć, że podczas strajków

⁵⁴ APO, KW PZPR, 1141/1707, Uchwała Zarządu Regionu Warmińsko-Mazurskiego NSZZ „Solidarność” w Olsztynie, 2 XII 1981 r.

⁵⁵ AUWM, Protokoły posiedzeń Senatu WSP w Olsztynie 1981/1983, 306/1, Protokół posiedzenia Senatu, 1 XII 1981 r.

⁵⁶ *Ibidem*, Protokół posiedzenia Senatu, 10 XII 1981 r.

⁵⁷ *Ibidem*, Protokoły z posiedzeń Senatu ART w Olsztynie 1981, 14/3, Stanowisko Senatu ART w Olsztynie zajęte na posiedzeniu 4 XII 1981 r.

⁵⁸ Oświadczenie Komitetu Strajkowego ART w Olsztynie, 29 XI 1981 r., w zbiorach prywatnych Tadeusza Skwarczyńskiego.

studentkich w obu uczelniach po raz pierwszy odprawiono msze św., co było wydarzeniem bez precedensu⁵⁹. Poparcia strajkującym studentom udzieliły także niektóre zakłady pracy, m.in. Olsztyńskie Zakłady Graficzne oraz KZ NSZZ „Solidarność” Szpitala Wojewódzkiego w Olsztynie. Zresztą sami studenci niejednokrotnie spotykali się bezpośrednio „z zainteresowaniem i życzliwością mieszkańców Olsztyna”⁶⁰. Ponadto z relacji uczestników protestów wynika, że wydatnej pomocy udzielił także NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”⁶¹.

Warto podkreślić, że podczas strajków – jak zwykle w takich przypadkach wówczas bywało – obowiązywał całkowity zakaz spożywania alkoholu. Dużą popularnością wśród studentów cieszyły się różnego rodzaju wykłady i odczyty, których tematyka najczęściej dotyczyła tzw. białych plam w najnowszych dziejach Polski. Z kolei w czasie wolnym organizowano imprezy kulturalne oraz zajęcia sportowe albo po prostu nadrabiano zaległości w lekturze wydawnictw drugiego obiegu⁶². Przez cały czas w celu koordynacji dalszych działań utrzymywano kontakty z Międzyuczelnianym Komitetem Strajkowym, Krajową Komisją Koordynacyjną NZS, a także z protestującymi w radomskiej WSI⁶³.

Atmosferę zagrożenia panującą wówczas w kraju znacznie spotęgowały wydarzenia w Wyższej Oficerskiej Szkole Pożarnictwa w Warszawie, gdzie 25 listopada 1981 r. podchorążowie rozpoczęli strajk okupacyjny, żądając, aby przepisy nowej ustawy o szkolnictwie wyższym stosowały się także do ich uczelni. Odrzucając możliwość prowadzenia negocjacji, Rada Ministrów PRL na posiedzeniu 30 listopada 1981 r. – na wniosek ministra spraw wewnętrznych gen. Czesława Kiszczaka – podjęła decyzję o rozwiązaniu WOSP, a dwa dni później milicyjne jednostki specjalne, używając helikopterów, zdobyły budynek szkoły⁶⁴. Podobnie jak większość ośrodków akademickich w Polsce strajkujący studenci olsztyńskiej ART w przyjętej rezolucji wyrazili swoje oburzenie „sposobem rozwiązania konfliktu w Oficerskiej Szkole Pożarnictwa w Warszawie” oraz pełną solidarność z protestującymi studentami WOSP, żądając spełnienia ich postulatów⁶⁵.

W miarę przedłużania się studenckiego protestu w olsztyńskiej WSP licząca początkowo kilkaset osób grupa strajkujących zaczęła się stopniowo wykruszać. Wydaje się, że złożyło się na to co najmniej kilka przyczyn. Trwający nieprzerwanie od dwóch tygodni strajk znacznie osłabił początkowy zapał studentów, a nie wszyscy z protestujących byli do końca przekonani o celowości jego kontynuacji. Nie bez znaczenia była tu także obawa o własne bezpieczeństwo. Sytuacja poli-

⁵⁹ „Biuletyn Strajkowy”, 30 XI 1981, nr 5. Mszę św. w hali sportowej w Kortowie 29 XI 1981 r. o godz. 14.00 odprawił duszpasterz akademicki ks. Mirosław Hulecki.

⁶⁰ „Biuletyn Strajkowy”, 27 XI 1981, nr 3.

⁶¹ Relacja Piotra Sędkowskiego, 27 VI 2002 r., w zbiorach autora.

⁶² Zarówno w WSP (od 4 XII 1980 r.), jak i ART działały dostępne dla wszystkich studentów biblioteki NZS, w których gromadzono wydawnictwa niezależne; por. „Reperkusje”, XI–XII 1980, nr 2; „Prymat” 1981, nr 6.

⁶³ Relacja Tadeusza Skwarczyńskiego, 13 VII 2001 r., w zbiorach autora.

⁶⁴ A. Paczkowski, *Droga do „mniejszego zła”. Strategia i taktyka obozu władzy lipiec 1980 – styczeń 1982*, Kraków 2002, s. 254–256.

⁶⁵ „Biuletyn Strajkowy”, 3 XII 1981, nr 7.

tyczna w kraju stawała się coraz bardziej napięta i pojawiła się możliwość prowokacji ze strony milicji lub Służby Bezpieczeństwa w celu zdławienia akcji strajkowej siłą. Ostatecznie strajk w WSP zakończył się 6 grudnia 1981 r. po apelu wystosowanym przez Konferencję Komitetów Strajkowych i Krajową Komisję Koordynacyjną NZS. Po zapoznaniu się ze stanowiskiem Konferencji Rektorów Szkół Wyższych, będącej reprezentantem niezależnego środowiska akademickiego, oraz „uznając jej autorytet i złożone gwarancje”, wezwały one do zawieszenia akcji strajkowych, aby – jak to określała Konferencja Rektorów – „dłużej nie hamować procesu dydaktycznego”⁶⁶.

Senat olsztyńskiej ART w stanowisku przyjętym 11 grudnia 1981 r. zwrócił się do Konferencji Rektorów „z prośbą o skierowanie przez ten organ wniosku do Sejmu PRL o podjęcie zdecydowanych działań mających na celu wyeliminowanie powstałych napięć zarówno w obecnej sytuacji, jak również w przyszłości”⁶⁷. Wieczorem tego samego dnia w wyniku uchwały o zawieszeniu akcji strajkowej przyjętej na wiecu studentów w hali sportowej przerwano strajk w Kortowie, jednocześnie utrzymując stan gotowości strajkowej. Przedstawiciel komitetu strajkowego miał uczestniczyć w posiedzeniach senatu z głosem stawiącym⁶⁸.

13 grudnia 1981 r. w całym kraju wprowadzono stan wojenny. Spośród studentów olsztyńskich uczelni władze internowały Jerzego Szmita oraz Macieja Kuronia i Janusza Skazę. Zawieszono zajęcia akademickie⁶⁹, a w styczniu 1982 r. poinformowano o rozwiązaniu NZS i jego organizacji uczelnianych pod zarzutem „nielegalnego organizowania dalszych działań pozostających w sprzeczności z prawem”, co miało stanowić „jaskrawe naruszenie dekretu o stanie wojennym”⁷⁰. Tym samym dla wielu uczestników strajków studenckich z 1981 r. rozpoczął się okres działalności nielegalnej, tajnej, którą wielu z nich przypłaciło aresztowaniami i więzieniem⁷¹.

⁶⁶ Uchwała KKK NZS i Ogólnopolskiej Konferencji Komitetów Strajkowych, 6 XII 1981 r.; Oświadczenie Konferencji Rektorów Uczelni Polskich, 6 XII 1981 r.; Oświadczenie Konferencji Rektorów Szkół Akademickich w Polsce, 9 XII 1981 r.; Oświadczenie Konferencji Uczelnianych Komitetów Strajkowych i Krajowej Komisji Koordynacyjnej NZS z 9–11 XII 1981 r., w zbiorach prywatnych Tadeusza Skwarczyńskiego.

⁶⁷ AUWM, Protokoły z posiedzeń Senatu ART w Olsztynie 1981, 14/3, Stanowisko Senatu ART, 11 XII 1981 r.

⁶⁸ *Ibidem*, Protokół nr 7 z posiedzenia Senatu Akademickiego z 11 XII 1981 r.; Ogłoszenie Komitetu Strajkowego ART w Olsztynie o wiecu studentów, 11 XII 1981 r., w zbiorach prywatnych Tadeusza Skwarczyńskiego; Relacja Jerzego Szmita, 6 VII 2001 r., w zbiorach autora.

⁶⁹ Zawieszono po wprowadzeniu stanu wojennego zajęcia dydaktyczne wznowiono w ART 25 I 1982 r., a w WSP 27 I 1982 r.; por. „Gazeta Olsztyńska”, 25 I 1982; *ibidem*, 29–31 I 1982.

⁷⁰ „Gazeta Olsztyńska”, 6 I 1982; por. „Trybuna Ludu”, 7 I 1982.

⁷¹ APO, KW PZPR, 1141/1714, Informacja o stanie etatowego aktywu NSZZ „Solidarność” na terenie woj. olsztyńskiego na 16 VII 1982 r.; por. J. Kozdroń, A. Sołoma, A. Wójcicka, *op. cit.*, s. 83; Z. Złakowski, „Solidarność” olsztyńska w stanie wojennym i w latach następnym (1981–1989), Olsztyn 2001, s. 387–396, 400–407. Z dotychczasowych ustaleń wynika, że w okresie stanu wojennego wśród aresztowanych i więzionych z byłego województwa olsztyńskiego było dwunastu studentów ART: Paulina Beer, Wiesław Ciołkowski, Wojciech Jaryński, Marek Kaszubski, Jarosław Kochanek, Jacek Nowak, Jan Osiecki, Stanisław Piórkowski, Mirosław Pyszko, Jerzy Szmit, Marek Winiarski i Maciej Włodkowski.

WITOLD GIESZCZYŃSKI (ur. 1961) – doktor nauk humanistycznych, historyk dziejów najnowszych, pracownik Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz współpracownik Delegatury IPN w Olsztynie. Opublikował m.in.: *Państwowy Urząd Repatriacyjny w osadnictwie na Warmii i Mazurach (1945–1950)*, Olsztyn 1999; *Wysiedlać czy repolonizować? Dylematy polskiej polityki wobec Warmiaków i Mazurów po 1945 roku*, red. Tadeusz Filipkowski, Witold Gieszczyński, Olsztyn 2001.